

Українська мова в Черемсі

Одною з трьох місцевостей у Підляському воєводстві, де ведеться навчання української мови, є невелика оселя Черемха. У поточному 2020/2021 навчальному році в місцевому Шкільно-дошкільному комплексі української мови як рідної вчиться 56 учнів. Працюють з ними дві вчительки – Ірина Вищенко та Йоанна Романюк.

Черемха це залізнична оселя з понад 2.600 мешканців у південно-східній частині Підляського воєводства, неподалік від кордону з Білоруссю. Вона відома фольк-гуртом «Черемшина», який виконує в переважній більшості українські народні пісні та організовує Фестиваль багатьох культур і народів «З сільського подвір'я». Місцеві православні, передусім середнього і старшого покоління, розмовляють українською говіркою, дуже наближеною до літературної мови, хоча лише частина з них заявляє про себе, що вони українці. Для прикладу, у переписі населення з 2002 р. 1.098 черемшуків записалося як білоруси, та лише 120 осіб не побоялося сказати, що вони українці. Число українців в оселі, здавалося б, невелике. Однак, перепис з-перед майже 20 років усе таки показав, що Черемха це третє найбільше скупчення українців у Підляському воєводстві (після Білостока і Більська-Підляського), та водночас місцевість із найбільшим відсотком свідомих українців у регіоні (3,14% загалу населення). Цікаво буде знати, як це помінялося, після оприлюднення даних щогорічного перепису населення.

Те, що якраз у Черемсі вдалося зорганізувати навчання української мови, було пов'язане з тим, що саме ця місцевість стала одним із осередків відродження українського національного життя на Підляшші в 1980-х роках. У 1986 році в оселі виник гурток Українського суспільно-культурного товариства, який був ініціатором багатьох заходів українського характеру. Згодом свої заходи почав організувати в Черемсі Союз

українців Підляшшя. Зараз найбільшим із них є фестиваль «Джерела – Українські традиції і трансформації».

Коли на зламі 1980 і 1990 почалася інституціоналізація українського життя на Підляшші, одним з її елементів була організація уроків української мови в місцевих школах. Рік після введення навчання до Початкової школи № 4 в Більську-Підляському, у 1995 р. зорганізовано заняття української мови як рідної у Початковій школі в Черемсі. З дітьми почала працювати Ірина Вишенко (дівоче – Шеретука), з ініціативи якої виник фольклорний ансамбль «Гілочка». Уже 25 років він гуртує дітей і молодь, що вчать української мови.

- Я почала у вересні 1995 року – згадує вчителька. – Були зібрані декларації батьків, які хотіли, щоб їхні діти вчилися української мови, та створено першу групу. Я тоді ще вчилася в Рівному, але вже була на заочному навчанні. У 1996 році нам удалося виїхати на концерт до Венгожева і ми почали творити з молоддю ансамбль. Так почалася історія «Гілочки».

Дитячий колектив виконує традиційний фольклор із сіл коло Черемхи, часто записаний Іриною Вишенко у фольклорних експедиціях від місцевих співаків. Уже чверть століття «Гілочка» успадковує і популяризує пісні і обряди сіл довкола Черемхи. Вона розславляє невелику оселю, а також є візиткою школи та українського середовища Підляшшя.

Уроки української мови в місцевій школі (зараз це Шкільно-дошкільний комплекс) відбуваються від першого до восьмого класу. Коли існували гімназії, мови своїх предків вчилися також гімназисти. Зараз українську мову вивчає 56 учнів. Це майже половина всіх дітей з черемуської школи.

Заняття в оселі мають свою місцеву специфіку. Перш за все, Черемха це невелика місцевість, у якій діти ще донедавна розмовляли говіркою. Останні десятиліття це швидка мовна полонізація, проте черемуська молодь навіть сьогодні має більше контактів як з мовою, так і з сільськими підляськими традиціями, ніж діти з більших осередків. Тому й навчання в Черемсі тісно пов'язане з безпосереднім переказуванням місцевих звичаїв, народних обрядів і пісень, а також говірки.

Інша справа – діти з оселі мають менше можливостей, щоб брати участь у позашкільних заняттях ніж діти з міських осередків.

Тому й важливою для успіху навчання є організація різних цікавих додаткових форм активності, які пов'язані з уроками української мови. У Черемсі чи не найважливішою є діяльність дитячо-молодіжного ансамблю «Гілочка». Окрім того вчительки весь час намагаються організувати різні майстер-класи, екскурсії та виступи, щоб поширити навчальну і культурну пропозицію для дітей. Зараз додаткові форми занять ускладнює пандемія.

- *Мусить буди підтримка з різних проєктів –* говорить Ірина Вищенко. – *Просто учні повинні мати різні додаткові заняття, тобто екскурсії, майстер-класи. Це мала місцевість, у якій діти не мають багато розваг, та вони розвиваються дякуючи таким додатковим заняттям. Зараз працюємо в міру нормально, тобто заняття відбуваються, але все таки діти є більш відірвані від можливостей, які дають позашкільні заняття.*

Проблемою малих сільських шкіл є міграція до міст та поступаюче обезлюднення села, тому й у черемуському комплексі з року на рік меншає дітей. Проте, дивлячись на статистики навчання української мови за останні роки, дітей, які вчать української мови, не меншає. Для прикладу – у 2007/2008 в Черемсі вчилася рідної мови 32-є учнів, п'ять років пізніше – 34-ро, у 2014/15 навчальному році – 45-ро, та в поточному – 56.

У сільській школі в Черемсі діти вивчають як рідну не лише українську, але також білоруську мову. Вибір, на яку мову записати, залежить від батьків, але слід підкреслити, що на одні і другі заняття ходять діти, у яких вдома розмовляють тою ж самою говіркою – українською. Це може дивувати, однак проблема ширша для Підляшшя, де вирішальне значення має часто не національна чи мовна свідомість, але наприклад привабливість занять чи просто привичка («бо назвали колись білорусами, то й запишу дитину на уроки білоруської»).

Що після 26 років праці з дітьми в Черемсі слід вважати найбільшим успіхом навчання? Як говорить Ірина Вищенко: *Для мене особисто великим успіхом є те, що покоління дітей, яких я вчила ще у 1990-х роках, зараз посилає на навчання української мови своїх дітей, тобто виявляється, що для них це важливо і хочуть переказати мову, традиції, пісні своїм дітям.*

Навчання української мови в Черемсі без сумніву має великий вплив на зростання української національної свідомості серед

молодого покоління черемшуків. Велика роль у тому також «Гілочки». Видно це після понад чверті століття поступової, клопіткої праці вчителів. Зараз колишні учні школи в Черемсі та учасники «Гілочки» активно включаються в українське зорганізоване життя – знайдемо серед них журналістів українських передач у Радіо Ортодоксія та Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою», вчителів української мови, ведучих телепередач «Український перегляд». Дівчата з Черемхи засновують свої співочі українські гурти, чого прикладом є «Слов'яночки» або «Добрина» з Білостока, які виникли з ініціативи колишніх учениць сільської школи та співачок «Гілочки». Слід мати надію, що невелика сільська школа надалі буде функціонувати та сповняти важливу роль у вихованні чергових поколінь свідомих своїх українських коренів підляшан.